

**МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ОБОРОНИ УКРАЇНИ**

**ВІСНИК
НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ОБОРОНИ
УКРАЇНИ**

1 (32) / 2013

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Рекомендовано
до друку вченою радою Національного університету оборони України.
Протокол № 2 від 28 січня 2013 р.

Київ – 2013

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Іващенко Л. Я. – доктор педагогічних наук, професор
Маслов В. С. – доктор педагогічних наук, професор
Свистун В. І. – доктор педагогічних наук, професор
Стефаненко П. В. – доктор педагогічних наук, професор
Ягупов В. В. – доктор педагогічних наук, професор
Болтівець С. І. – доктор психологічних наук, професор
Корольчук М. С. – доктор психологічних наук, професор
Ложкін Г. Н. – доктор психологічних наук, професор
Малхазов О. Р. – доктор психологічних наук, професор
Стасюк В. В. – доктор психологічних наук, професор
Лисенко О. Є. – доктор історичних наук, професор
Рибак М. І. – доктор історичних наук, професор
Сідак В. С. – доктор історичних наук, професор
Сидоров С. В. – доктор історичних наук, доцент
Шевчук В. П. – доктор історичних наук, професор
Мосов С. П. – доктор військових наук, професор
Калюжний Р. А. – доктор юридичних наук, професор
Колодій А. М. – доктор юридичних наук, професор
Семон Б. Й. – доктор технічних наук, професор
Богайчук В. Ж. – кандидат політичних наук, доцент
Гайдулін О. О. – кандидат філософських наук, доцент
Мулява В. Д. – кандидат філософських наук, доцент
Осьодло В. І. – кандидат психологічних наук, доцент

РЕДАКЦІЯ:

Редактор – **Стасюк В. В.**, доктор психологічних наук, професор
Відповідальний секретар – **Богайчук В. Ж.**, кандидат політичних наук, доцент

Засновник – Національний університету оборони України

Виходить 6 разів на рік

Свідоцтво про державну реєстрацію збірника КВ № 16922-5692 ПР від 15. 07. 2010 р.

Згідно постанови президії ВАК України від 01. 07. 2010 р. № 1-05/5 збірник “Вісник Національного університету оборони України” визнано фаховим виданням у галузі психологічних наук, та постанови президії ВАК України від 16. 12. 2009 р. № 1-05/6 у галузі педагогічних наук.

Вид видання – збірник наукових праць

Сфера розповсюдження – загальнодержавна

Адреса редакції:

Київ-049, Повітрофлотський проспект, 28

Телефон для довідок: 271-06-23, 271-06-29

© Вісник Національного університету оборони України

Національний університет оборони України – 2013

<i>Головіна І. Ф., Барко В. І.</i> Напрями вдосконалення професійної орієнтації молоді на професії Органів внутрішніх справ України.....	185
<i>Ізумнова О. Б.</i> Емоційний інтелект студентів з різними типами комплексів негативних психічних станів.	190
<i>Клименко І. В.</i> Особливості емоційного вигорання як складової професійної деформації особистості жінок-працівників ОВС з різним стажем професійної діяльності.....	197
<i>Ковальчук О.П.</i> Професійна мотивація офіцерів у розвивальній взаємодії.....	202
<i>Кузьменко М. Д.</i> Аналіз досвіду та емпірична перевірка психологічної діагностики професійної придатності кандидатів на військову службу за контрактом.....	208
<i>Кучеренко Н. С.</i> Психологічна структура професійної діяльності офіцера Внутрішніх військ технічного профілю.....	214
<i>Ложкін Г. В., Блінов О. А.</i> Військова психологія в Україні з 1990 по 2012 рік.....	221
<i>Макаренко М. В., Лизогуб В. С., Малиюга В. М., Панченко В. М.</i> Сенсомоторна реактивність за умов виконання складних розумових навантажень з переробки зорово-слухової інформації у людей з різними індивідуально-типологічними властивостями вищих відділів центральної нервової системи ...	229
<i>Макаренко П. В.</i> Стратегії самоствердження працівників Органів внутрішніх справ у професійній діяльності.....	236
<i>Мовмига Н. Є.</i> Життєві домагання особистості у психологічних дослідженнях.....	239
<i>Мордюшенко С. М.</i> Специфіка та психологічні особливості діяльності кінологічної служби.....	245
<i>Олександренко К. В.</i> Психолого-педагогічні умови розвитку професійної комунікативної діяльності майбутнього фахівця.....	253
<i>Потоцька І. С.</i> Інтелектуальний та креативний компоненти педагогічної обдарованості майбутніх вчителів.....	258
<i>Прасол М. І.</i> Психологічні особливості батьківського ставлення в сім'ях працівників ОВС (гендерний аспект).....	265
<i>Приходько І. І.</i> Посттравматичне зростання як компонент емпіричної трансформаційної моделі психологічної безпеки особистості фахівця екстремального виду діяльності.....	269
<i>Ржевський Г. М.</i> Місце і роль профорієнтації та психологічного консультування у виборі майбутньої професії абітурієнтами вищих навчальних закладів.....	274
<i>Рисинець Т. П.</i> Особистісні ресурси як фактор вибору копінг-стратегій майбутніми психологами.....	280
<i>Скрипкін О. Г.</i> Основні впливові фактори генезису професійних страхів військових льотчиків.....	288
<i>Смаль О. А.</i> Вплив когнітивної регуляції на діалог із комп'ютером у професійній діяльності викладача інформатики.....	295
<i>Стадник О. І.</i> Про результати дослідження взаємозв'язку показників професійної бар'єростійкості з індивідуально-психологічними властивостями особистості викладача ВНЗ.....	299
<i>Старик В. А.</i> Взаємозв'язок особистісної установки та типових форм поведінки у рятувальників.....	305
<i>Теслик Н. М.</i> Соціально-психологічний тренінг розвитку професійної правосвідомості курсантів ВНЗ МВС України.....	309
<i>Фомич М. В.</i> Соціально-психологічні детермінанти суїцидальної поведінки персоналу МНС України.....	314
<i>Хміляр О. Ф.</i> Психологічна підготовка солдата і офіцера.....	317
<i>Чернова О. Є.</i> Проблема розвитку комунікативної культури оперативного працівника ОВС.....	323
<i>Шамрук О. П.</i> Змістовна структура організованості офіцера-пенітенціарія.....	328
<i>Школяр Є. В.</i> Обґрунтування результатів експертного оцінювання професійно важливих якостей щодо формування психологічної готовності до діяльності в особливих умовах фахівця ОРСЦЗ.....	333

Соціально - правові питання

<i>Дубровинський Г. Р.</i> Соціально-політична реальність та міфи.....	337
<i>Копотун І. М.</i> Поняття та зміст оперативної обстановки у кримінально-виконавчих установах.....	340
<i>Кривець Л. В.</i> Військова еліта України. Система військової освіти у контексті проблемних аспектів національної елітології.....	345
ДО ВІДОМА АВТОРІВ.....	351

CONTENTS

Issues of pedagogy

<i>Balendr A.</i> Historical and pedagogical analysis of officials police training in the Polish republic in XX-XXI century.....	7
<i>Bohuslavets A.</i> Motivation training activities listeners as one of the components of professional competence future graduates of the military government in international relations.....	13
<i>Boyko O.</i> Subject-activity approach in the development of leadership kompetentnotsi military experts.....	18
<i>Brizhata E.</i> A design of process of training of future specialists of engineering troops is in system of continuous preparation.....	26
<i>N. Wolf</i> Problems of development and skills professional reflection cadets - future government inspection technological safety Ukraine.....	32
<i>Haponenko G. M.</i> Motivation in the future divers-deminer to study.....	38
<i>Haponova V. M.</i> Key competencies of teacher of higher military educational establishment.....	42
<i>Hurinenko I. J.</i> Technology training of cadets universities MOE to Ukraine public awareness.....	47
<i>Diakov S. I.</i> Measures of international military cooperation as forms of increase of level of professional competence of teacher of higher military educational establishment.....	51
<i>Zelnytskiy A., Kaposlyoz G., Pashkova O., Chernykh Y.</i> Military preparation of students: analytical review of the results of sociological research.....	55
<i>Zendyk S. V.</i> Pedagogical conditions of skills future employees surgical police division in higher educational establishments of Ukraine.....	61
<i>Ishchenko T., Duca O. A.</i> Theoretical bases educational assessment higher military school.....	66
<i>Krayova O. V.</i> Suitability of communicative method in groups of students intensive language training course.....	72
<i>Lahodynsky A., Lahodynska V.A.</i> Systematic approach to training future English master of military administration in international relations.....	77
<i>Lazarenko O. V.</i> Social aspects of establishing the identity in early adolescence (theoretical-empirical perspective).....	83
<i>Lysenko S. A.</i> Attitudes of military future masters in international relations to scientific research activities..	88
<i>Makohonchuk N. V.</i> Method educational experiments on the formation of civic competence in future officers state border of Ukraine.....	93
<i>Matsko O. J.</i> Psychological and pedagogical aspects of test tasks in high schools.....	98
<i>Moysyeyenko Y. I.</i> The role and place of border cooperation in the system of border security.....	104
<i>Mohnar L. I.</i> Culture interpersonal interaction cadets as psychological and pedagogical problems.....	110
<i>Nenko Y.</i> Optimization process improvement of professional speech culture of students in professional training.....	115
<i>Oleinik L.</i> Method of experimental research psycho-pedagogical training future masters of the social control.....	119
<i>Petrachkov A.</i> Features phased vocational and applied training military training center in land forces.....	124
<i>Rodikov V. G.</i> Genesis and development of blasting and pioneer deal.....	130
<i>Romanyuk I. M.</i> Poly functional character of forming of professional competence of specialists on educator and socially-psychological work for the armed forces of Ukraine.....	136
<i>Salnikova O. F.</i> Essence and maintenance of innovative culture of the officer-teacher of the higher military institution at the present stage.....	142
<i>Kateryna Syvak</i> Listening exercises typology (from the experience of germane methodologists).....	147
<i>Siryi S. V.</i> National qualifications framework requirements to the military psychologists training.....	150
<i>Stasiuk V. V.</i> Humanization, and humanization of military education: current requirements.....	155
<i>Shcherbij O. S.</i> Experimental verification of formation moral and psychological readiness of cadets universities derzhspetszv'yazku to practicing.....	161

Issues of psychology

<i>Babeluk O. V.</i> Theoretical substantiation of the psychological peculiarities of professional self-determination of the military men, passing military service under the contract.....	168
<i>Vasilev S. P., Androushenco A. O.</i> Psychological features of dynamics of valued-semantic orientations of cadets of military higher educational establishments in the context of development of their psychical self-regulation.....	174
<i>Hirnyak A., Dombrowski I. V.</i> Psychological features activation mnemonic potential pupils in the process of interaction with the academic literature.....	179
<i>Golovin J. F. Barco V. I.</i> Areas of improvement of professional orientation of youth in profession of internal affairs of Ukraine.....	185

ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АНАЛІЗ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ СЛУЖБОВЦІВ У ПОЛЬСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ В ХХ-ХХІ СТОЛІТТЯХ

У статті представлено ретроспективний аналіз системи підготовки поліцейських службовців у Польській Республіці у період з 30-х років минулого століття до нашого часу.

Ключові слова: поліцейські службовці, поліція Польської Республіки, Поліцейська Академія, система освіти польських поліцейських.

В статтє представлен ретроспективний аналіз системи підготовки поліцейських службовців у Польській Республіці в період з 30-х років минулого століття до нашого часу.

Ключевые слова: полицейские служащие, полиция Польской Республики, Полицейская Академия, система образования польских полицейских.

Вступ. В умовах становлення в Україні системи соціально-педагогічної освіти, яка б задовольняла потреби суспільства та відповідає європейським стандартам підготовки відповідних фахівців, особливого значення набуває вивчення і впровадження прогресивних ідей зарубіжного досвіду. У цьому контексті значний інтерес становить досвід Польської Республіки, де професійна підготовка фахівців і їх освіта мають давню історію та багаті традиції. Про актуальність вивчення досвіду підготовки фахівців правоохоронних органів у цій країні свідчить те, що вона займає лідерські позиції з розробки і впровадження міжнародних стандартів професійної освіти. Крім того, удосконалення системи професійної підготовки офіцерів правоохоронних органів в Україні і її розвиток адекватно до європейських стандартів можливий за умови активного впровадження прогресивних ідей зарубіжного досвіду підготовки відповідних фахівців у практику роботи вищих навчальних закладів.

Відповідно до цього значний інтерес для науково-педагогічних кадрів вищих навчальних закладів представляє досвід різних країн світу і особливо Європи, де вища освіта, зокрема у сфері правоохоронної діяльності, має давню історію і безперечні науково-педагогічні здобутки.

Метою статті є ретроспективний аналіз і узагальнення його результатів щодо системи освіти поліцейських службовців у Польській Республіці в період з початку ХХ століття до нашого часу.

Виклад основного матеріалу. Як свідчать науково-історичні джерела [1; 2], Державну поліцію як поліцейську структуру, було засновано в II-й Польській Республіці.

Вона створювалася практично заново після того, як Закон про Державну поліцію, що діяв до 28 березня 1928 р., було замінено постановою про державну поліцію президента Республіки Польща від 6 березня 1928 р. Не змінюючи самої назви поліцейського об'єднання, постанова тим не менш коректувала роль поліції в суспільному устрої. Було передбачено, що поліція вже не могла бути державною організацією служби безпеки, а «... корпусом, організованим на зразок військових, призначеним для збереження безпеки, громадського порядку і спокою» [1].

У зв'язку із цим, першочерговим завданням стала організація різних форм навчання майже для всього особового складу, тобто 30 тис. співробітників, а також зміна самих структур, які на той момент, як і система навчання, перебували в процесі формування. Курси з перепідготовки, як свідчать джерела, тривали тільки три місяці, а викладачів набирали із числа співробітників, що мали великі професійні знання й досвід, але володіли обмеженими педагогічними вміннями [5]. Це було причиною того, що до середини 1924 р. кожний співробітник як нижчого, так і вищого рівня зобов'язаний був закінчити відповідну школу поліції з позитивною атестацією. Закінчення такої школи екстерном прирівнювалося до очного навчання. Крім того, співробітники з вищою освітою не повинні були складати екзамени з тих дисциплін, які в цивільному вищому навчальному закладі закінчувалися іспитом, передбаченим у програмі. Рішення про зарахування кандидата в Головну школу поліції у Варшаві або допуск до складання іспитів екстерном ухвалював Головний комендант Державної Поліції.

Система освіти поліцейських формувалася й удосконалювалася паралельно з формуванням поліцейських структур, і при всіх змінах являла собою децентралізовану структуру. Саме це стало підставою критики системи освіти з боку центральних органів влади з питань безпеки, що прийняли рішення про відповідну реорганізацію. Основною її метою було зосередити навчання в декількох освітніх центрах, що мають висококваліфікований викладацький склад. Цей план було уведено у життя в 1926-1928 рр., коли всі школи було розформовано, а на їхньому місці було створено нові. Рядові поліцейські могли навчатися в трьох школах: Жирардові (Варшавське воєводство), Пясках (Келецьке воєводство) і Мостах Вельких (Львівське воєводство). Кадровий і матеріальний потенціал цих шкіл надавав можливість організувати навчання для 2000 постових. Офіцерські кадри продовжували навчатися в залишеній без змін установі у Варшаві, де на курсах із загальнополіцейських дисциплін в основному навчалися кандидати в офіцери, відібрані серед постових, або ті цивільні особи, яких було прийнято на службу в поліцію і які стали офіцерами. Усього на кожному дев'ятимісячному курсі передбачалося навчати близько сотні офіцерів [5; 6].

Важливим елементом навчання виявилось створення постійної й сучасної програми для співробітників Державної Поліції, яка включала кримінальне, конституційне і адміністративне право, службу документацію, діловодство, санітарію, судову медицину, курс надання першої медичної допомоги, психологію, логіку й етику, політологію й соціологію, навчання стрільбі, надання топографічних знань, формування умінь будувати відносини із суспільством і вивчення принципів поведінки під час несення служби й після неї. Після реформи системи освіти поліцейських, завершеної в 1928 р., було створено зовсім іншу модель. Істотною зміною стала відмова від проведення спеціальних курсів для співробітників у місцевих школах поліції й зосередження форм навчання в центральних освітніх установах із уведенням єдиної програми навчання. У такий спосіб було створено централізовану систему освіти, що неодноразово зазнавала змін, однак зберегла свою основну форму до початку II світової війни [7].

Під час окупації в 1939-1945 рр. громадяни Польщі створили конспіративну структуру, відому під назвою Польська Підпільна Держава у зв'язку зі сферою її діяльності. У її рамках було створено й структуру майбутньої польської поліції, Державний корпус безпеки (ДКБ). Другою формацією, що впроваджувала програму конспіративної освіти поліцейських, був Військовий корпус служб безпеки (ВКСБ). Його завданням після перемоги над нацистською Німеччиною була служба в адміністративних й поліцейських структурах на східних землях Рейха, які, як передбачалося, будуть передані Польщі. Було ухвалено, що в кожному повіті повинен перебувати один батальйон ВКСБ, у зв'язку із чим завданням конспіративного корпусу стала підготовка відповідної кількості високоспеціалізованих співробітників і теоретичне ознайомлення з майбутнім районом несення служби [9].

Після Другої світової війни Польща знову відновила державність, однак змінився її державний лад, за якого заперечувалися досягнення II Польської Республіки. Політичні діячі лівого крила, які прийшли до влади, вирішили побудувати нову державу з новими структурами, включаючи поліцію. Це вимагало також, як і на початку створення II Польської Республіки, спеціальної підготовки майже всього особового складу поліцейської формації, яка одержала назву Цивільної Міліції. Її перші освітні установи було створено вже наприкінці 1944 р. Зокрема, 22 листопада було створено Школу політичних керівників Цивільної Міліції, а 19 грудня – Центральну школу лінійних офіцерів Цивільної Міліції, причому обидві установи знаходились в місті Любліні. Це було викликано потребами того часу, хоча їхні назви не відповідали рівню самих установ, оскільки зневага до основних дидактичних принципів привела до того, що заняття велися символічно при мінімальній кількості годин. Наприклад, у Школі політруків Цивільної Міліції курси тривали три тижні, у другій установі – п'ять тижнів [8; 9].

Зміна профілю двох перших офіцерських шкіл, а також потреби, пов'язані з освоєнням повернутих земель, привели до того, що наприкінці травня 1945 р. було ухвалено рішення про створення в місті Слупську основного навчального центру – Центру навчання кадрів Цивільної Міліції.

До його складу входили: школа офіцерів, школа рядових і школа кінологів й дресирування службових собак.

Окрім спеціальних курсів підготовки офіцерів, які були поширені в перший період існування Цивільної Міліції, поступово почали використовувати інші форми, призначені насамперед для рядових міліціонерів. У лютому 1945 р. головний комендант Цивільної Міліції зобов'язав усі воєводські управління Цивільної Міліції утворювати центри навчання сержантського рівня. Спочатку в сфері навчання вони повинні були виконувати програму, розроблену в управлінні у Варшаві, що готувало міліціонерів до несення так званої зовнішньої служби. У той же час було організовано спеціальні курси. Першим був десятиденний курс дактилоскопії для співробітників слідчих відділів, організований Головним управлінням Цивільної Міліції, заняття на якому почалися 10 квітня 1945 р. [8; 9].

За результатами вивчення історико-педагогічної літератури встановлено, що першу повоєнну систему професійного навчання, пов'язану із Цивільною Міліцією, було утворено одночасно зі створенням цієї формації, тобто в 1944-1945 рр. До її складу входили три офіцерські школи, дві з яких були в місті Лодзі, а третя – у Центрі навчання кадрів Цивільної Міліції в місті Слупську. Крім того, були центри навчання сержантського рівня, пов'язані з 14 воєводськими управліннями Цивільної Міліції. У 1949 р. ця система перетерпіла реорганізацію, у результаті чого Школа політруків Цивільної Міліції була ліквідована, а Школа лінійних офіцерів була перейменована в Центральні курси підготовки Цивільної Міліції, із чим були пов'язані зміни профілю навчання. Пріоритетом перестало бути навчання лінійних офіцерів, а головним завданням стало вдосконалення професійних навичок офіцерів: начальників повітів, комісаріатів, керівників відділів воєводських і повітових управлінь. У результаті цих змін особливу увагу почали приділяти дисциплінам, пов'язаним з організацією роботи міліції.

Третій основний центр навчання – Центр підготовки кадрів Цивільної Міліції в місті Слупську – до складу якого входили школа офіцерів, школа сержантів і рядових, був ліквідований 20 вересня 1954 р. Основною причиною цього рішення була

спроба організувати в структурах Цивільної Міліції офіцерську школу академічного рівня. До цього призвело рішення від 1 травня 1954 р. організувати в місті Варшаві Центр навчання управлінських кадрів Цивільної Міліції, який 1 листопада 1954 р. був перейменований у Вищу школу офіцерів Цивільної Міліції у Варшаві. У цій ситуації збереження офіцерської школи в місті Слупську виявилось зайвим. Частина викладацького складу була спрямована в місті Щитно, де в порожніх і просторих казармах був створений Центр навчання Цивільної Міліції. Сержантська ж частина колишнього Центру навчання Цивільної Міліції в місті Слупську на підставі того ж розпорядження була відтворена в 1954 р. у місті Пилі, де повинні були навчатися в основному оперативні й слідчі референти.

До кінця 1953 р. у рамках загальної системи професійної освіти міліції було підготовлено 47 610 співробітників, з яких 6 137 закінчили офіцерські школи, 8 019 – школи сержантського рівня й 5807 співробітників міліції – різні короткострокові курси, у тому числі – спеціальні.

Спроба створити в середині п'ятдесятих років ХХ століття у Варшаві згадану вище офіцерську школу Цивільної Міліції академічного рівня виявилася передчасною. У результаті після чотирьох років існування вона була ліквідована, а частину її функцій почав виконувати центр у місті Щитно, перейменований у зв'язку із цим на початку 1958 р. в Офіцерську школу Цивільної Міліції (ОШЦМ). Основним видом навчання, реалізованим ОШЦМ, стали дворічні очні курси, випускникам яких давали перше офіцерське звання – підпоручика Цивільної Міліції. У 1967 р. у зв'язку зі зростанням потреб міліції в офіцерських кадрах строк навчання скоротили до одного року. Загалом у 1953-1973 р. було проведено 28 очних курсів офіцерського рівня, які закінчили 8 097 курсантів, що одержали офіцерське звання [3].

З 1959 р. крім очних курсів у Школі офіцерів Цивільної Міліції була введена заочна форма навчання, за якою до 1973 р. навчалось 2 846 співробітників, кандидатів в офіцери. Крім того, у школі були організовані сержантські курси, які в 1960-1972 рр. закінчив 3 921 курсант.

1 вересня 1972 р. Школа офіцерів Цивільної Міліції (ШОЦМ) на підставі

розпорядження Ради Міністрів була перетворена у Вищу школу офіцерів Міністерства внутрішніх справ (ВШО МВС), основним завданням якої стала підготовка кадрів Цивільної Міліції. Найбільш поширеною формою процесу навчання у ВШО МВС стали трирічні очні вузівські курси на рівні бакалаврата. Тут навчалися співробітники, що займали офіцерські посади в оперативних або оперативно-технічних відділах, або співробітники, які повинні були зайняти такі посади після закінчення навчання. Наприкінці навчання курсанти одержували диплом про закінчення вищого професійного навчального закладу з певною спеціальністю, а також перше офіцерське звання.

1 жовтня 1989 р. у результаті чергової реорганізації системи освіти відомства внутрішніх справ ВШО МВС втратила свою самостійність і була введена в підпорядкування Академії внутрішніх справ у Варшаві. У результаті цього навчальний заклад перетворився у філію, що існувала лише рік під назвою Факультет громадського порядку Академії внутрішніх справ. У 1990 р. у зв'язку з перетворенням Цивільної Міліції в Поліцію як результату процесів трансформації державного ладу, що проходили в той час, знову виникла необхідність створення нової системи польцейської освіти. Початок її створення збігся з набранням чинності закону «Про Поліцію» від 10 травня 1990 р. [3; 4]

Першим був створений Центр навчання поліції в місті Легіоново, який вважали головним центром спеціальних курсів. Ніхто не заперечував проти того, щоб курси з охорони громадського порядку проводилися в Школі поліції в місті Слупську, а з кримінальних дисциплін – у Школі поліції в місті Пила, тобто в тих установах, які спеціалізувалися в цих сферах діяльності уже майже піввіку.

Набагато більше емоцій викликало місце створення Вищої школи поліції, яка повинна була відігравати провідну роль у системі польцейської освіти. Про готовність стати «першою скрипкою» заявила Академія внутрішніх справ і її Кафедра безпеки в місті Легіоново. З'явилася також концепція створення зовсім нового навчального закладу в місті Познань. Кінець цьому диспуту було покладено 10 вересня 1990 р., коли на підставі розпорядження Ради Міністрів Академія внутрішніх справ була

ліквідована, а навчання офіцерських кадрів доручене Вищій школі поліції в місті Щитно. Формально це рішення стосувалося насамперед майбутнього, оскільки воно стало основою для створення в місті Щитно єдиної в Польщі Вищої школи поліції, що й було зроблено згодом. Вже той факт, що із усіх пропозицій щодо навчання офіцерських кадрів поліції, було обрано Щитно, свідчить про високий рівень професійної й педагогічної підготовки цієї школи.

Через 9 років у групу польцейських шкіл, створених в 1990 р., була включена ще одна установа – Школа поліції в місті Катовице, яка почала свою діяльність 6 лютого 1999 р. Крім того, створювалися тимчасові центри навчання на базі воєводських управлінь поліції, що займалися організацією навчання на етапі перепідготовки осіб, які вже служили. Звичайно після виконання свого основного завдання ці центри ліквідувалися.

На сьогоднішній день характерною рисою процесу навчання польцейських у Польщі є її блоковий характер на всіх рівнях навчання. Теоретичні заняття чергуються з періодами виконання практичних завдань на місцях, що покликано забезпечити набуття слухачами спеціальних умінь і навичок, необхідних польцейським.

Базовий курс навчання польських польцейських чітко спрямований на набуття ними спеціалізованих навичок і вмінь. Після закінчення навчання, крім засвоєння теоретичного курсу, слухачі здобувають і вдосконалюють практичні навички й уміння. Під час процесу навчання велика увага приділяється формуванню таких необхідних польцейському якостей як дисциплінованість, чесність, принциповість, відповідальність, хоробрість та ін.

Базова підготовка проводиться в 2 етапи. Перший етап проходять співробітники всіх підрозділів (тобто і відділу профілактики злочинів і правопорушень, кримінальної служби, служби матеріально-технічного забезпечення) протягом 15 тижнів. Після закінчення цього етапу підготовки польцейські допоміжних служб можуть одержати призначення на певну посаду у свої підрозділи.

Кількість спеціалізованих курсів залежить від типу й характеру обов'язків, а строк навчання варіюється від 2 до 3 місяців. Наприкінці навчання слухач складає іспит, який підтверджує, що він має спеціалізовані

професійні навички й уміння. Щороку Центр підготовки випускає близько 1000 поліцейських.

Вищу професійну поліцейську освіту одержують у поліцейській академії, в місті Щитно. Навчальний план, розрахований на 3 роки, містить предмети з профілактики й розслідування злочинів, правові й суспільні науки, курс управління.

Навчання в Поліцейській Академії має профільовану спрямованість, беручи до уваги поділ різних служб (служба профілактики злочинів і кримінальна поліція). Навчальний план також передбачає періодичні довгострокові стажування для слухачів, а також лекції, заняття й семінари, які проводяться поліцейськими з більшим стажем і досвідом практичної роботи на місцях, що виконують певні обов'язки в поліцейських організаційних підрозділах на різних рівнях (так звані «асоційовані лектори»).

Після складання іспиту слухачі захищають дипломну роботу (у сфері захист суспільної безпеки й порядку) і на цій підставі одержують диплом про вищу професійну освіту та офіцерське звання. Академія випускає до 300 слухачів у рік. Здобуття вищої професійної освіти є умовою для одержання вищих офіцерських звань. Після закінчення навчання в поліцейській академії офіцери поліції можуть продовжити свою освіту у цивільних вищих навчальних закладах[4].

Вища школа поліції в місті Щитно є головною ланкою у системі освіти поліцейських, яка ініціативно виступає із пропозиціями введення різного виду змін як в сфері наукових досліджень, так і у сфері організації навчання, які спрямовані на вдосконалення навчально-виховного процесу. На початку діяльності Вищої школи поліції навчальний процес був об'єктом різного роду експериментів, оскільки з моменту створення вищого навчального закладу домінувала думка, що він повинен бути відкритим для суспільства і у ньому мають домінувати класичні форми вузівського навчання. Через це спочатку було запроваджено дві форми навчання – очна й заочна, за якими навчалися як співробітники поліції із трирічним стажем служби, так і ті, хто пішов на службу відразу після одержання атестату зрілості. До середини дев'яностих років ХХ століття таке рішення вже не витримувало критики.

Потреба у поліцейських кадрах й значне зростання офіцерських посад призвели до того, що почала переважати заочна форма вузівської освіти. Критика цієї системи як з боку практиків, і методичних центрів призвела до введення у 1997 р. нової форми навчання – очно-змінних курсів. З прийняттям Закону «Про вищу освіту» у Вищій школі поліції було значно обмежено педагогічні експерименти. Навчання стало проводитися у очній й заочній формах, при цьому на самому початку проводилися тільки курси першого рівня – бакалаврат (згідно з Болонською системою освіти) за фахом – адміністрація. Залучення науковців надало можливість відкрити другий вузівський рівень – магістратуру, а також другу спеціальність – внутрішня безпека. Основним завданням Вищої школи поліції, як і кожного вищого навчального закладу, є розширення програми навчання й створення умов, завдяки яким вищій навчальний заклад одержить право присвоювати науковий ступінь доктора наук.

Важливе місце в дидактичному процесі займає підвищення професійних кваліфікацій керівного складу поліції, що безпосередньо полягає в організації курсів для начальників відділень поліції Головного управління поліції, а також організація «офіцерського навчання», яке є одним з видів післядипломного навчання.

Сьогодні, як і раніше, основну роль у навчальному процесі відіграє викладач, компетентність і педагогічний талант якого найбільшою мірою визначає ефективність цього процесу. Однак у сучасних умовах використання лише «живого слова», яким би переконливим воно не було, не є достатнім і розглядається як свого роду анахронізм. Тому Вища школа поліції постійно робить модернізацію й удосконалює свою дидактичну базу.

Другою основною сферою діяльності вищого навчального закладу є наукові дослідження, без яких у сучасному світі розвиток неможливий. Це стосується також поліції, яка без нових ідей не зможе досить швидко реагувати на виникаючі загрози, а її реакція не буде відповідати ситуації.

Популяризації польської поліції у світі служить також активна діяльність Вищої школи поліції на міжнародній арені. Цей вищій навчальний заклад є членом таких організацій, як Середньоевропейська Поліцейська академія (ЗАХІД), Асоціація

Питання педагогіки

Європейських Шкіл Поліції (АЕРС) і Європейський Поліцейський Коледж (СЕРОЛ). Спочатку головною формою діяльності вищого навчального закладу в рамках цих структур була організація різних навчальних курсів в адміністративному й мериторичному аспектах, наприклад, відрядження викладачів і забезпечення їх дидактичними засобами. Згодом Вища школа поліції стала повноправним партнером, що ініціює і реалізує цикл навчальних курсів і практичних занять.

Із початку ХХІ століття діяльність у сфері навчання доповнюється інтенсивною дослідницькою діяльністю. Це результат створення у 2000 р. Радою Європи Європейського наукового простору. У рамках цього проекту вищий навчальний заклад в 2005-2011 рр. реалізовував або брав участь у реалізації більш ніж десяти дослідницьких проєктів, наприклад, на тему боротьби з наркозлочинністю або процедур «відмивання брудних грошей» [4].

Підсумовуючи зазначене, можемо дійти висновку, що поступальні інтеграційні

процеси в Європі переконливо свідчать, що в їхніх рамках можливо і науково-дидактичне співробітництво. Поліція і її академічні установи беруть участь у цьому процесі, визначають тематичні кола й створюють перші організаційні форми. Безсумнівно, згодом і відповідно до зростаючих потреб співробітництво стане більш інтенсивним і буде охоплювати як організаційні рішення, так і «мериторичний простір».

Доцільні напрями подальших розвідок: узагальнення та імплементація до навчального процесу вищих навчальних закладів передового досвіду навчання фахівців правоохоронної сфери іноземних держав, актуальні аспекти реформування системи професійної підготовки персоналу з урахуванням загальноєвропейських стандартів, впровадження освітніх технологій, що мають на меті забезпечення високого рівня компетентності правоохоронців, а також розробки і впровадження міжнародних стандартів професійної освіти.

Література:

1. Kozdrowski S. Wyszkolenie policyjne w II Rzeczypospolitej / S. Kozdrowski. – Kraków, 2006.
2. Majer P. Ustawy polskiej policji (1791-1990). Źródła z komentarzem / P. Majer. – Szczytno, 2007.
3. Goettel M. Środkowoeuropejska Akademia Policyjna / M. Goettel // Przegląd Policyjny. – 1995, No. 1(37)–2(38).
4. Bogdalski P. Stan obecny i perspektywy rozwoju między narodowej współpracy w wyższym szkolnictwie policyjnym / P. Bogdalski // Przegląd Policyjny. – 2008, No. 1 (89).
5. Gottel M. 50-lecie oficerskiego szkolnictwa policyjnego w Szczytnie (1954-2004) / M. Gottel, A. Misiuk. – Szczytno, 2004.
6. Rybicki P. Współpraca w zakresie szkolnictwa policyjnego w krajach Unii Europejskiej / P. Rybicki // Policja. Kwartalnik Kadry Kierowniczej Policji. – 2002, No. 4.
7. Szkolnictwo policyjne w latach 1918-1954. / Materiały z sympozjum naukowego. – Słupsk, 1996.
8. Dominiczak H. Zarys historii Wojsk Ochrony Pogranicza 1945-1985 / H. Dominiczak. – Warszawa, 1985.
9. Majer P. Milicja Obywatelska 1944–1957. Geneza, organizacja, działalność, miejsce w aparacie władzy / P. Majer. – Olsztyn, 2004.

Balendr A., Ph.D., Associate Professor translation

HISTORICAL AND PEDAGOGICAL ANALYSIS OF OFFICIALS POLICE TRAINING IN THE POLISH REPUBLIC IN XX-XXI CENTURY

The retrospective analysis of the system of training of the police officers in the Republic of Poland during the period since the 30th years of the last century.

Key words: police officers, police of the Republic of Poland, Police Academy, system of training of the police officers.

ПОСТТРАВМАТИЧНЕ ЗРОСТАННЯ ЯК КОМПОНЕНТ ЕМПІРИЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ОСОБИСТОСТІ ФАХІВЦЯ ЕКСТРЕМАЛЬНОГО ВИДУ ДІЯЛЬНОСТІ

Проаналізовано результати досліджень проблеми посттравматичного зростання як компонента трансформаційної моделі психологічної безпеки особистості фахівця екстремального виду діяльності.

Проанализированы результаты исследований проблемы посттравматического роста как компонента трансформационной модели психологической безопасности личности специалиста экстремального вида деятельности.

Постановка проблеми. Сьогодні кількість екстремальних подій, включаючи війни, терористичні акти, техногенні та природні катастрофи, міжнаціональні й релігійні конфлікти, незадоволеність умовами життя людей, які призводять до активного опору владі, різко зросло. Наслідком цього є збільшення кількості осіб, які отримали травматичний життєвий досвід і вимушені пристосовуватися до середовища, що змінилося, заново створювати свій соціальний і особистісний простір. Часто психологічні наслідки екстремальних ситуацій виявляються більш вагомими за своїми соціально-психологічними впливами, ніж самі події. Все це має безпосереднє відношення до порушення однієї з основних потреб людини – безпеки та диктує необхідність пошуку ефективних шляхів забезпечення і підтримки психологічних аспектів життєстійкості, опірності людини й суспільства до негативних зовнішніх і внутрішніх загроз.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведений аналіз наукових досліджень проблеми життєдіяльності людини після отримання нею травми показав, що з кінця XIX і до середини XX століття травматичні реакції розглядалися як прояв симуляції, моральної слабкості в наслідок органічних порушень. З часом акцент поступово змінювався на нормалізацію симптомів і виявлення чинників ризику розвитку стресових розладів. Сучасні дослідження вказують на певну зміну парадигм: так, увага вчених все більше переноситься зі слабкості на силу, з оцінки чинників ризику на вивчення здатності людини переживати, долати, справлятися з травматичною ситуацією. Протягом останнього десятиліття проблема феномена фіксації на екстремальному досвіді постає в багатьох працях таких вітчизняних і закордонних вчених, як Е. Аддінгтон, С. Алдвін, А. Альмедом, М. Алворд, Т. Вішневські, В. Гіл-Рівас, Дж. Градос,

С. Джозеф, Р. Еммонс, Л. Калхоун, А. Канн, С. Крідер, Р. Кілмер, К. Ліндстрем, М.Ш. Магомед-Емінов, М. Плайс, К. Таку, Р. Тедеші, О.В. Тімченко, Н.Ю. Федуніна, А. Харді, С. Чан, С.Л. Чачко, Р. Шварц, Л.Ф. Шестопалова, Р. Янофф-Бульман та ін. Однак неоднозначні погляди багатьох вчених на дану проблему обумовили вибір теми дослідження.

Мета статті – провести аналіз наукових досліджень, пов'язаних з виникненням наслідків для психічного здоров'я людини від отриманої травми.

Виклад основного матеріалу. Проведене автором емпіричне дослідження з використанням психосемантичного методу дозволило розробити трансформаційну модель психологічної безпеки особистості фахівця екстремального виду діяльності, яка складається з [2]:

- чотирифакторної структури психологічної безпеки особистості у звичайних умовах життєдіяльності, в яку входять наступні компоненти: морально-комунікативний, мотиваційно-вольовий (життєстійкість), ціннісне-смысловий і внутрішнього комфорту;

- чотирифакторної структури психологічної безпеки особистості в екстремальних умовах діяльності, яку складають такі компоненти: морально-вольова урегульованість (нормативність), стратегії оволодіння зі стресовими ситуаціями (копінги), ціннісне-смысловий, посттравматичне зростання (ПТЗ).

Проведений факторний аналіз дозволив виявити, що одним зі структурних компонентів цієї моделі є посттравматичне зростання. Для з'ясування генезису та динаміки ПТЗ спочатку необхідно розглянути такий феномен, який часто супроводжує різні травматичні події, як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) – психопатологічний стан, що виникає в результаті

психотравмуючих ситуацій, які виходять за межі звичайного людського досвіду й загрожує фізичної цілісності суб'єкта або іншим людям. Такий стан відрізняється пролонгованою дією, має латентний період і проявляється від шести місяців до десяти років і більше після перенесення однократної або повторюваної психологічної травми. У зв'язку з тим, що даний симптомокомплекс не відповідав ні однієї із загальноприйнятих нозологічних форм, у 1980 році М. Горовіц запропонував виділити його як самостійну одиницю, назвавши даний феномен «посттравматичним стресовим розладом» (posttraumatic stress disorder). Розглядаючи основні ознаки ПТСР, вчені дійшли до висновку, що він починає прогресувати після гострої реакції на стрес, яка проявляється виникненням тривоги, страху, паніки, психомоторного порушення, розгубленістю, у ряді випадків ступором, звуженням свідомості, порушеннями пам'яті тощо. Іноді виникають гострі психози з дезорієтацією, слуховими та зоровими галюцинаціями, що відбивають пережиті події. Необхідною умовою виникнення ПТСР вважається фактор вовлеченості індивіда в екстраординарні ситуаційні події з надпотужним впливом на психіку [3].

Однак починаючи з середини ХХ століття при роботі з пацієнтами з ознаками ПТСР окремі фахівці-практики і вчені неодноразово звертали на певні шляхи розвитку критичних, травматичних ситуацій, які надавали можливості для виникнення не тільки негативних наслідків після даних подій, але й появленню у людини позитивних особистісних змін. Дослідники відмічали таку ситуацію, що душевний біль, який виникає у відповідь на травматичну ситуацію, як це не парадоксально, породжує не тільки негативні та руйнівні наслідки, але й у деяких осіб часто спостерігалися позитивні зміни самоідентичності, життєвих цілей, філософії життя. Позитивні наслідки визначалися використанням людиною страждання, негативу як джерела зростання, розвитку, мужності.

Ця посттравматична трансформація отримувала різні назви і описувалася як «користь пошуку» (Дж. Аффлек, Х. Теннен, К. Гершман, 1985), «процвітання» (В. О'Лері, Дж. Іковіц, 1995; С. Ріфф, Б. Сінгер, 1998), «відчутні вигоди» (Л. Калхоун, Р. Тедеші, 1991), «позитивні психологічні зміни» (І. Ялом, М. Ліберман, 1991), «позитивні побічні продукти» (С. Мак-Міллен, М. Ховард, Л. Ноуер, С. Чанг, 2001), «позитивні емоції»

(С. Фолкман, Дж. Московичі, 2000), «зростання, пов'язане зі стресом» (С. Парк, Л. Кохен, Р. Мач, 1996), «трансформаційний копінг» (С. Алдвін, 1994, К. Паргамент, 1996), посттравматичне зростання (Р. Тедеші, Л. Калхоун, 2004) тощо. Р. Тедеші, Л. Калхоун стверджують, що термін «посттравматичне зростання» є найбільш вірним виразом для опису цього явища, оскільки він відображує позитивні зміни перетворення життя фізичних осіб, колишнього рівня адаптації, психологічної роботи або розуміння життя після серйозних криз. ПТЗ як правило, «має великий вплив на подальше життя таких людей і включає в себе фундаментальні зміни або ідеї про життя, що вони не здаються, просто іншим є механізм вирішення проблем» [11].

Одна з вищезгаданих концепцій позитивних змін після переживання травми – концепція посттравматичного зростання, стала провідною в дослідженнях, направлених на вивчення цілого спектру як негативних, так і позитивних наслідків для психічного здоров'я людини від отриманої травми. ПТЗ визначається як досвід переживання людиною позитивних психологічних змін в результаті боротьби з травмою або будь-якою надзвичайно стресовою подією [11].

При такому визначенні ПТЗ – це більш, ніж просто виживання або опір негативним наслідкам травми, після неї у людини кардинальним чином міняються погляди на своє життя і вона стає надзвичайно чутливою до самого життєвого процесу. Людина починає усвідомлювати, що для неї найважливіше, інакше розставляти пріоритети, робити свідомий вибір про те, як проживати своє життя, яке вона так недавно почала цінувати. Людина розуміє, що їй невідконтрольні якісь серйозні життєві події, наприклад, травматична ситуація та її наслідки, але, при цьому, їй підконтрольний той вибір, який здійснюється кожен день після травми. Крихкість і швидкоплинність життя надає їй ще більшу цінність, у результаті чого людина починає більш творчо й відповідально ставитися до постановки цілей та свого вибору. Після травматичних життєвих подій особи, що вижили, ретельно вибирають, за що вони готові віддати своє життя, особливий акцент роблять на такі важливі сфери життя, як спілкування з родиною, друзями, громадське життя, більше проявляються релігійні почуття. Все це не тільки забезпечує структуру і джерела самоідентичності особистості, але й надає відчуття напрямку та сенсу життя, таким чином, особи, що пережили травматичну подію, формують власні цінності. Така

переоцінка цінностей призводить до переживання мети і сенсу життя, їм стає зрозуміло, що і кого вони дійсно люблять, з ким вони б бажали спілкуватися. У результаті такі особи стають, у цілому, щасливішими, проживають життя у всій повноті, не дивлячись на те, що страждання, яке заподіяне травмою та її наслідки, не зникають повністю і теж присутні в житті.

У цілому ряду досліджень було виявлено, що разом могли співіснувати негативні і позитивні наслідки травми. Одні й ті ж події викликали одночасно і зростання особистості, і відчуження [6], і розчарування [4, 9]. Пояснити цей парадокс у своїх дослідженнях спробували Р. Тедеші, Л. Калхоун на прикладі клімату організації [11]. Вони довели, що клімат організації включає як позитивні, так і негативні компоненти, і що вони є незалежними конструктами. Негативні компоненти (низька зарплата, слабкий менеджмент, високі навантаження) викликають дистрес, тоді як позитивні компоненти (відповідальність, спільне навчання, підтримка, громадська думка, спілкування) визначають позитивні наслідки, включаючи моральний стан і ПТЗ. Тип травматичної події, її тривалість, наявність соціальної підтримки, – ці та інші чинники впливають на те, як відбувається адаптація людини до травматичних подій [5].

Результати досліджень, що були проведені Р. Янофф-Бульманом, показали, що ПТЗ може створити специфічну «готовність до дій», що дозволяє тим, хто пережив травму, долати подальші тяжкі події більш спокійно і впевнено [9]. Якщо людина пережила серйозну травмуючу ситуацію і перебудувала свій життєвий світ так, щоб включити в нього цей досвід і потенційну можливість горя, втрати, трагедії тощо, то труднощі, з якими вона стикається в подальшому, вже не виступають як істотний розрив життєвої історії і не вимагають всієї тієї роботи з опрацювання, яка була необхідна в першому випадку. У подальших подіях і негодах будуть негативні наслідки, але людина вже вміє їх долати і не сприйматиме ці обставини як травму. Вони не призведуть до трансформації сприйняття себе, відносин з іншими людьми й життєвої філософії. Щоб досягти ПТЗ, людина повинна відмовитися від попередніх певних цілей і базових життєвих переконань, і, в той же час, навмисно і наполегливо вибудовувати інші життєві схеми, цілі і смисли. Зміна уявлень про життя, трансформація цілей створюють таке поєднання, яке дає людині можливість відчувати, що вона рухається у напрямку до

власних цілей, наскільки це можливо. Відчуття просування у напрямку до власних цілей є ключовим для задоволеності життям.

Отже, процес ПТЗ починається тоді, коли виникає якась серйозна життєва криза, що руйнує стійкі уявлення людини про світ і своє місце в ньому. Ряд особистісних якостей, таких як екстраверсія, відкритість новому досвіду, оптимізм, можуть значно підвищити ймовірність виникнення ПТЗ. Постраждали також повинні мати вміння справлятися з емоціями, що переважають. Обов'язковою умовою є когнітивна переробка важких життєвих обставин, адже ступінь когнітивної залученості особистості в кризову ситуацію – це найважливіший елемент ПТЗ. Вона може створити цей специфічний феномен, який дозволяє тим, хто пережив травму, адаптуватися до наступних важких подій більш вдало та зі значно меншими психологічними витратами.

Таким чином, ПТЗ як результат вдалих спроб особистості впоратися з важкою життєвою ситуацією, незважаючи на всі свої суперечності, відіграє значну роль в збереженні та відновленні психологічної безпеки особистості. Адже вона виявляється, в першу чергу, саме в адекватному сприйнятті оточуючого середовища, інтересі до себе та суспільних подій, оптимізмі, активності, цілеспрямованості, креативності, адекватній самооцінці, емоціональній стабільності та здатності до самоконтролю, які відновлюються під час ПТЗ і допомагають людині відчувати справжнє задоволення життям.

Проведений аналіз літератури щодо феномену ПТЗ показав, що на сьогодні існує декілька обґрунтованих сучасних теорій посттравматичного зростання, які в останні роки знайшли своє відображення у закордонній науковій психологічній літературі. Так, С. Жозеф, П. Лінлі, Дж. Харрис запропонували організмичну оцінкову теорію зростання через негаразди, яка визначає, що ті люди, які активні, вони орієнтовані на власне зростання, схильні природно включати свій досвід в єдиний, сповнений почуття власного «Я» та інтегруватися у більш широкий соціальний контекст [10]. Остання заснована на ідеї, що особистість володіє вродженою схильністю знати свої кращі напрямки в досягненні благополуччя і їх реалізацію, і ця тенденція є організмичною оцінкою процесу.

Р. Тедеші, Л. Калхоун описали теорію ПТЗ, що ґрунтується на передумові, що люди володіють не тільки здатністю протистояти пошкодженням при дуже несприятливих подіях, а, скоріше, вони можуть насправді

виходити за рамки рівнів функціонування, що передували травмі [11]. Процес ПТЗ починається зі складання деяких окремих схем щодо причин подій, які дають загальне уявлення про сенс і мету життя. Таке зростання пов'язане з боротьбою індивідуального досвіду при спробі «примирити нові враження від травми зі старими схемами». В цьому процесі існує когнітивний та емоційний компонент реструктуризації, а також додаткові процеси, які залучені до зростання та пов'язані з успішним управлінням емоціями лиха, підтримки та розкриття інформації. Модель авторів цієї концепції складається з п'яти життєвих етапів зростання в період після травми: більше цінування життя; тепліші, більш інтимні стосунки з іншими людьми; підвищується почуття особистої сили; визнання нових можливостей для спрямування свого життя; духовний розвиток.

С.Л. Чачко зазначає, що процес ПТЗ приводить до руху у разі, коли виникає якась серйозна життєва криза, яка руйнує стійкі уявлення людини про світ і власне місце в ньому. Особистісні якості, такі як екстраверсія, відкритість новому досвіду, оптимізм можуть значно підвищити ймовірність виникнення посттравматичного зростання. Для запобігання цього індивіди повинні вміти справлятися з емоціями, що переживають. Також необхідна когнітивна переробка важких життєвих обставин, адже ступінь когнітивної залученості особистості в кризову ситуацію – найважливіший елемент посттравматичного зростання. Воно може створити специфічний атитюд, що дозволяє тим, хто пережив травму, адаптуватися до наступних важких подій більш вдало та зі значно меншими психологічними втратами [3].

Серед російських дослідників особливої уваги заслуговують погляди на феномен посттравматичного зростання М.Ш. Магомет-Емінова, який почав займатися проблемою ПТЗ ветеранів війни в Афганістані [1]. Вчений розглядав посттравматичну симптоматику людини, що уціліла, як кризовий стан особистості, викликаний трансординарним досвідом. Динамічно-сміслові трактування підкреслює мотиваційну, рушійну силу сенсу, який розуміється як створення структур особистості. У смисловій концепції травми враховується роль тенденції зростання особистості в розвитку і подоланні ПТЗ, травми. Він вважає, що наслідки психічної травми можна поділити на позитивні, негативні та нейтральні. Негативний полюс

проявляється в тому, що порушується нормальне функціонування людини, виникають розлад, хвороба, страждання, дістрес. Якщо значні зміни в психічному функціонуванні людини відсутні, спостерігається ефективна адаптація до умов, що змінилися – це є проявом нейтральних наслідків. Позитивні проявляються у конструюванні ідентичності зростання, як наслідок роботи особистості, що відроджує трансформації. Таким чином, психічні феномени, що виникають внаслідок дії психічної травми, він розглядає як триаду «розлад – стійкість – зростання» [1]. Розлад вводить тему травми, втрати, хвороби, з одного боку, і страждання, горя, кризи – з іншого.

Всі різноманітні чинники особистості, пов'язані з ПТЗ, М.Ш. Магомет-Емінов об'єднав в термін «стійкість», обґрунтовуючі, що вони відображають роботу особистості, спрямовану на самозбереження і в контексті адаптації, і в контексті розвитку. Стійкість не абстрактний чинник, а робота, що забезпечує протидію травматизації, підтримку стійкості психічної діяльності, відновлення стійкості при порушенні рівноваги, ефективну адаптацію і розвиток. Процеси, пов'язані з нейтральними наслідками і, відповідно, з схемою «дія – стійкість» їм розглядаються як процес підтримки стабільності або рівноваги організму – «дія – стійкість – ефективність». Явище стійкості охоплює такі характеристики: підтримує стабільну рівновагу системи; служить механізмом пластичного відновлення порушеної рівноваги; виконує функцію оберігання від виникнення порушення, хвороби; виражається в ефективній адаптації, готовності до реагування, у тому числі, до екстреного реагування; відповідає ефективному вирішенню завдань розвитку в ситуації лиха, ризику, травми, втрати.

Таким чином, визнання того, що одні психологічні процеси спрямовані як на керування розладом, дістресом, так й на створення зростання, усувають якісну специфіку зростання й травматичного розладу. Травматична подія є джерелом й страждання (розладу), й стійкості, й зростання. Питання виникає в співвідношенні цих трьох форм роботи особистості. В екстремальній ситуації людина повинна зберігати не тільки фізичне благополуччя – самозбереження поширюється також на збереження «Я» (свого та близьких), сенсу, цінностей, порядності, честі, людяності. Найсильніші страждання в екстремальній ситуації створюються не фізичними стресорами, а психічно-духовними подіями

Питання психології

особистості в ситуації. Аномальний розвиток особистості й конструктивний розвиток особистості в екстремальній ситуації – дві сторони трансформації особистості в екстремальній ситуації. Три синдроми трансформації особистості в екстремальній ситуації – нормальний розвиток, субнормальний розвиток (аномалії особистості), супернормальний розвиток (зростання) – відображують три позиції роботи особистості з власною життєвою ситуацією [1].

Висновки

1. Більшість вчених в галузі психічного здоров'я особистості підкреслюють, що посттравматичне зростання – це багатовимірний феномен, що об'єднує в собі різноманітні компоненти та відображує фундаментальні аспекти людського існування. Життя людини сьогодні наповнене різноманітними стресами, все частіше звичайні люди опиняються в надзвичайних обставинах. І одна з головних цілей, що постає перед ними, не втрати себе в кризовій, травматичній ситуації, зберегти, а якщо це одразу не вдалося, то швидко відновити своє психічне здоров'я, і, навіть, поліпшити його в деяких сферах.

2. Результатом переживання важких, критичних, травматичних ситуацій для людини можуть стати не тільки негативні, але й позитивні наслідки. Одним із найзначущих позитивних наслідків перенесених важких психічних травм може стати посттравматичне зростання особистості. Воно характеризує переживання та досвід людей, чий розвиток, принаймні, в деяких галузях, після травми перевершив те, що було до травми. Це означає, що людина не просто вижила, але в її житті виникли значущі, з її точки зору, позитивні зміни, які вийшли за межі звичного стану.

3. Незважаючи на зростання досліджень в сфері вивчення позитивних змін, поняття посттравматичного зростання, яке стало використовуватися в психологічній літературі зовсім недавно, ще не набуло сталого змісту і перебуває в стадії формування. Але вже сьогодні ми можемо стверджувати, що посттравматичне зростання може обумовлювати збереження, відновлення та поліпшення стану психічного здоров'я особистості, підвищення рівня її психологічної безпеки.

Література:

1. Магомед-Еминов М.Ш. Феномен екстремальності. – 2-е изд. / М.Ш. Магомед-Эминов. – М.: Психоаналитическая Ассоциация, 2008, – 218 с.
2. Приходько І.І. Моделювання психологічної безпеки особистості фахівця екстремального виду діяльності з використанням психосемантичного методу / І.І. Приходько // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. – 2012. – Вип. 1. – С. 174-185.
3. Чачко С.Л. Пережить Холокост / С.Л. Чачко // Альманах науч. статей. – 2006. – № 5. – С. 26-34.
4. Aldwin С.М. Stress, coping, and development, Second Edition: An Integrative Perspective / С.М. Aldwin – N.Y.: Guilford, 2007. – 432 p.
5. Almedom A.M. Resilience, hardiness, sense of coherence, and posttraumatic growth: all paths leading to «light at the end of the tunnel» / A.M. Almedom // Journal of Loss and Trauma. – 2005. – Vol. 10. – P. 253-265.
6. Caplan G. Principles of preventive psychiatry / G. Caplan – N.Y.: Basic Books, 1964. – 304 p.
7. Chun S. The Role of Leisure in the Experience of Posttraumatic Growth for People with Spinal Cord Injury / S. Chun, Y. Lee // Journal of Leisure Research. – 2010. – Vol. 42. – P. 393-415.
8. Cryder C.H. An exploratory study of posttraumatic growth in children following a natural disaster / C.H. Cryder, R.P. Kilmer, R.G. Tedeschi, L.G. Calhoun // American Journal of Orthopsychiatry. – 2006. – Vol. 76. – P. 65-69.
9. Janoff-Bulman R. Assumptive worlds and the stress of traumatic events: Applications of the schema construct / R. Janoff-Bulman // Social Cognition. – 1989. – Vol. 7. – P. 113-136.
10. Joseph S. Understanding positive change following trauma and adversity: Structural clarification / S. Joseph, P. A. Linley, G. J. Harris, // Journal of Loss & Trauma. – 2005. – Vol. 10. – P. 83-96.
11. Tedeschi R.G. Posttraumatic growth: conceptual foundations and empirical evidence / R.G. Tedeschi, L.G. Calhoun // Psychological Inquiry. – 2004. – Vol. 15. – № 1. – P. 1-18.

Prikhodko I.I., Ph.D.

POSTTRAUMATIC GROWTH AS A TRANSFORMATIONAL MODEL COMPONENT EMPIRICAL PSYCHOLOGICAL SECURITY OF INDIVIDUAL SPECIALISTS EXTREME ACTIVITY

The results of research on the problem of posttraumatic growth as a transformational model's component of psychological security of the specialist of extreme activity have been researched.

Збірник наукових праць

**В І С Н И К
НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ОБОРОНИ
УКРАЇНИ**

1 (32) / 2013

Міністерство оборони України

Відповідальність за достовірність фактів, цитат,
власних імен та інших даних несуть автори.

Розповсюдження та тиражування матеріалів
збірника без офіційного дозволу редакції заборонено

Редактор ***В. В. Стасюк***
Комп'ютерна верстка ***В. Ж. Богайчук***

Підписано до друку 28.01.13. Здано до набору 30.01.13. Формат 30x42
Обл. вид. арк. 10. Наклад 100 прим.
Україна, 03049, м. Київ, Повітрофлотський проспект, 28

Віддруковано Поліграфічним центром Осадчого В. В.
тел. (044) – 587-78-35